

ד"ר שירה סתיו

אוניברסיטת בן גוריון בנגב, המחלקה לספרות עברית

שיחות עם ביאליק: רחל ויונה וולך

ההרצאה תציע ניסיון לקריאה של היחסים בין שירתו של ביאליק, משורר-אב משפיע ודומיננטי, לבין שירתן של רחל, המשוררת הארצישראלית העברית הראשונה, ושל יונה וולך. אבחן את מעשה השאילה האינטרטקסטואלית ואת אפשרויות השיח שהוא יוצר – בין הדורות, בין המינים, בין מודוסים לשוניים ובין פואטיקות.

כפי שהוכח כבר פעמים מספר, ההיסטוריוגרפיה של שירת הנשים העברית מוטה לבדיקה על פי אמות המידה של שירת הגברים ומתוארת על פי הקריטריונים שהתקבעו מתוך ההנחה המקדימה שהגבר הוא המציב את אמת המידה. זהו נוסח המוכר לנו מן התבנית התיאורטית של פרויד, המגדיר את מיניות האישה אך ורק בכפוף למיניות הפאלוצנטרית של הגבר. בפרדיגמה כזאת האשה מוצמתת אל המיקום המשני, הנלווה, החסר. תיקונה של תמונה מסולפת זו נעשה וממשיך להיעשות במחקרים אשר קוראים מחדש את מקומה ופעולתה של שירת הנשים העברית, וממקמים אותה ככוח מניע ומשפיע (כמחקריהם של קרונפלד, גלזמן, זיידמן, צמיר, אולמרט, ועוד אחרים). זוהי הסתכלות אשר בוחנת את השירה – הן הגברית והן הנשית – כרב-שיח פואטי, זירה שבה משוררים ומשוררות מתייחסים זה לזה ומגיבים זה על שירתו של זה, רב-שיח פואטי הנוצר גם לאורך דורות ובין דורות, ולא רק בתחומיו של דור מסוים. במסגרת כזו נפתח הפתח לראות כי גם משוררים גברים הושפעו משירתן של נשים, ולא רק להיפך.

לצד הצורך לבדוק כיצד הושפעו משוררים גברים משירת הנשים, אני רוצה להציע מהלך פחות מתבקש, אם כי לא פחות מעניין. כוונתי לבדיקה לא רק בכיוון הליניארי של הכרונולוגיה, מן המוקדם יותר אל המאוחר יותר, אלא גם בקריאה לאחור, ובהיפוך כיוון ההסתכלות ההיסטוריוגרפי, מן המאוחר אל המוקדם: בדיקה של שירת ביאליק על פי אמות המידה שמציבות שירתן של רחל ושל יונה וולך. היפוך כיוון ההסתכלות יכול לשנות את האופן שבו אנחנו 'קוראים מחדש' את אבות השירה העברית, ולחשוף בהם פנים חדשים, אשר מערבלים מחדש את היחסים בין מרכז לשוליים ובין המגדרים.

אעסוק בעיקר בשירו של ביאליק 'הכניסיני תחת כנפך', ובמסת המופת 'גילוי וכיסוי בלשון', ובאופן שבו הדהודן ביצירת רחל ווולך מחייב אותנו לקרוא טקסטים אלה מחדש.